

האם חג השבועות הוא חג מתן תורה?

שלושה שמות לחג השבועות

לחג השבועות יש כמה שמות במקרא, אך אף לא אחד מהם קשור למתן תורה. הבה נראה את המקראות השונות בתורה המתייחסות לחג השבועות ובאלו שמות הוא מכונה בכל מקראה:

- טו. וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הַבִּיאֲכֶם אֶת עַמְדַּת הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה:
- טז. עַד מַמְחֲרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה':
- יז. מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שָׁנִי עֶשְׂרִים סֵלֹת תִּהְיֶינָה חֲמֵץ תֹּאפִינָה בַּבּוֹרִים לַה':
- יח. וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם שְׁבַעַת כִּבְשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפֶרֶךְ בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה':
- יט. וְעִשִׂיתֶם שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבַח שְׁלָמִים:
- כ. וְהִנִּיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּבּוֹרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כִבְשִׁים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לִכְהֵן:
- כא. וְקִרְאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֲקֵת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם:

ויקרא פרק כג

אין בפרשה זו שם מפורש ליום החמישים של ספירת העומר, אך מזה שהכתוב מכנה את שתי הלחם פעמיים בשם לחם הביכורים, ניתן להסיק שהשם הראוי לו הוא "חג הביכורים". זה גם שמו בספר במדבר:

- כו. וּבַיּוֹם הַבִּבּוֹרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֵיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
- כז. וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה' פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם אֵיל אֶחָד שְׁבַעַת כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה:

במדבר פרק כח

בשני מקומות אחרים בתורה הוא נקרא בשם: "חג השבועות":

- כב. וְחַג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בַּבּוֹרֵי קִצִּיר חֲטִים וְחַג הָאָסִיף תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה:
- כג. שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל יְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאֲדֹנָי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

שמות פרק לד

- ט. שְׁבֻעַת שְׁבֻעַת תְּסַפֵּר לְךָ מֵהַחֵל חֲרַמְשׁ בְּקִמָּה תַּחֲלֵל לְסַפֵּר שְׁבֻעַת שְׁבֻעַת:
 י. וְעִשִׂיתָ חַג שְׁבֻעַת לַה' אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כְּאֲשֶׁר יְבָרַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ:
 יא. וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶתְּהָ וּבִגְדְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר
 וְהַיְתוּסִים וְהָאֵלֶּמְנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם:
 דברים פרק טז

עוד שם ליום הזה, והוא: "חג הקציר":

- יד. שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחַג לִי בְּשָׁנָה:
 טו. אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבֻעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב
 כִּי בּוֹ יֵצְאָתָּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיָּקָם:
 טז. וְחַג הַקְּצִיר בְּבוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצִאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֵת
 מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה:
 יז. שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאָה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאֲדֹן ה':
 שמות פרק כג

עוד מופיע יום זה כ'חג השבועות' בספר דברי הימים ב' (ח, ג):

- ג. וּבְדָבַר יוֹם בְּיוֹם לְהַעֲלוֹת כְּמִצּוֹת מֹשֶׁה לְשִׁבְתוֹת וְלִחְדָּשִׁים וְלְמוֹעֵדוֹת שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים
 בְּשָׁנָה בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסִּכּוֹת.²⁶

נמצא כי בכל המקרא כולו אין יום זה נקרא על שם מתן תורה. ועל פי זה תהיה נטייתנו לומר שחג זה, על אף סמיכותו למתן תורה, אין הוא זכר למתן תורה.²⁷ אך אם כך הם פני הדברים, מדוע בתפילה אנו מכניס את חג השבועות "זמן מתן תורתנו"²⁸?

חג השבועות איננו זכר למתן תורה

אברבנאל אכן סבור שאין היום הזה זכר למתן תורה:

והנה לא נתנה התורה טעם לחג הזה שיהיה זכר ליום מתן תורה, לפי שלא הוקבע חג הזה לזכרון מתן תורתנו. כי התורה האלקית אשר היתה בידינו, והנבואה אשר היא בידינו, עדים על עצמה, ואין צורך לקדש יום לזכור אותה.²⁹

26. בתקופת בית שני וכן בספרות המשנה והתלמוד נתקבל השם "עצרת" כשמו העיקרי של החג, בעוד שבמקרא השם עצרת מיוחד ליום השמיני של סוכות.

27. ראה דיון מקיף בעניין זה בפירושו של הרד"צ הופמן לספר ויקרא עמ' קנח-קסח.

28. וכן קריאת התורה ביום זה הוא בעניין מתן תורה וכן ההפטר.

29. לכאורה סותר אברבנאל את עצמו, כי בספר דברים (עמ' קמח טור ב) הוא כותב: "ולכן צוה שיעלו לביתו שלוש פעמים בשנה, בחג המצות להודות לה' על שהוציאם ממצרים, ובחג השבועות להודות לפניו על שנתן להם את התורה..." וכן הוא כותב שם בהמשך שחג השבועות הוא יום אחד, כיום מתן תורה שהיה יום אחד.

אבל היה טעם חג השבועות להיותו התחלת קציר חיטים. כי כמו שהיה חג הסוכות לתכלית אסיפת התבואות, כך היה חג השבועות בתחילת אסיפתם. כי רצה יתברך שבהתחלת האסוף התבואות שהם מזון האדם, שהראשונה שבהן היא החטה, שבחג השבועות היו מתחילים לקצור, יעשו חג להודות לנותן לחם לכל בשר ובתכלית התבואות יעשו חג אחר.

ואין ספק שביום חג השבועות ניתנה התורה,³⁰ אבל לא נצטווה החג על זכירתה, וכן תמצא ביום התרועה שנאמר "זה היום תחילת מעשיך וזכרון ליום ראשון", על כל זה לא נאמר, שע"כ צויה יתברך לעשות יום תרועה וזכרון לבריאת העולם, אלא להיותו יום הדין...

"אברבנאל" ויקרא כג

בכל יום יהיו בעיניך כחדשים

גם רבי יצחק עראמה, בעל "עקדת יצחק", סבור כמו אברבנאל שהיום הזה איננו זכר למתן תורה אך מסיבה אחרת. לפי דעתו אין לקבוע זכר למתן תורה ליום אחד מסוים בשנה, כי העיסוק בתורה ובמצוותיה חייב להיות בכל יום, בכל עת ובכל שעה:

ויש בזה שאלה חזקה, והיא: כי למה לא פירשה התורה, כי היום הזה שהוא חג השבועות, נזכר ונעשה לזכר מתן התורה האלקית וקבלתה, כמו שמחויב ממה שביארנו, וממה שהחזק בידנו ממנהגנו, ומנהג אבותינו בתקוני תפילותינו וקריאת פרשותינו, על הדרך שפירשה בחג המצות ובחג הסוכות, גם ביום הדין ויום הכיפורים? אלא שיש לי להשיב בזה שתי תשובות³¹... והשני, לפי שזכרון התורה וקבלתה אינו לזמן מיוחד, כשאר עניני המועדים הנזכרים, רק מצותה בכל יום ויום ובכל עת ובכל שעה, דכתיב (יהושע א'): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה", ובכל יום ויום אנו מצווין שיהיו חדשים וחביבין בעינינו כיום שנתנו בו, דכתיב (דברים כו'): "היום הזה ה' אלקיך מצוך וכו'".

"עקדת יצחק" אמור שער שבעה וששים.

מעין דברים אלו כתב גם ב"כלי יקר":

זהקרבתם מנחה חדשה – על מתן תורה לא רצה ה' להגביל יום ידוע, לפי שצריך האדם שיהיה דומה לו בכל יום ויום מכל ימות השנה, כאילו באותו יום קיבלה מהר סיני... ואם כך כל יום הוא יום מתן תורה אצל ההוגין בה. ועל כן אמרו חז"ל, שיהיו

30. נראה בהמשך שהנחה זו מוטלת בספק.

31. תשובתו הראשונה היא: "איך תצוה התורה שנחוג יום קבלתה והתחלת מציאותה, אם אין אנו חייבין לשמוע בקולה, אם לא בהיות זה מקובל אצלנו לאמת תחילה". ותשובתו לענ"ד קצת קשה, שהרי הציווי על חג השבועות בספר ויקרא היה כבר אחרי מתן תורה.

דברי תורה חדשים בעיניך ולא כדבר ישן שלבו של אדם קץ בו, שהרי באמת אתה מוצא בה דבר חידוש בכל יום ויום.

ועל כן אין יום נתינתה מבואר בתורה יותר ממה שנרמז בהבאת מנחה חדשה, להורות שהתורה מנחה חדשה בכל יום ויום. והיו כשתי הלחם, החמץ אשר היצר הרע נמשל בו, כי בלשון חז"ל הוא (היצר הרע) נקרא השאור שבעיסה, לפי שבמקום שהתורה מצויה, שם אין היצר הרע יכול להזיק..

כל הפירושים הללו יוצאים מתוך הנחה שלימוד התורה וקיומה הם התכלית והמטרה של מתן תורה. וכיוון שמצוות תלמוד תורה וקיום מצוותיה היא חובה תמידית, בכל יום ובכל עת ובכל שעה, וכיוון שהתורה ברוך ה' נטועה בתוכנו – בפנינו ובפי זרענו, הרי שאין מקום לעשות לה זכר כלל או לייחד יום מסוים לזכרה.

אסור לשכוח את מתן תורה

ברם, יש הגורסים שלמתן תורה ולמעמד הר סיני יש גם ערך בפני עצמו, וכזוה הוא היה ואיננו עוד, ועל כן יש לזכרו ולהזכירו לנו לבנינו עד עולם, כפי שמפורש בתורה:

ט. רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך:
 י. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון:
 דברים פרק ד

הרמב"ן מייחס חשיבות גדולה מאוד לזכירת מעמד הר סיני, ולפי דעתו היא מצוות לא תעשה:³²

אבל הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה,³³ הזהיר בה מאד, כי כאשר אמר שזוהר בכל המצוות ונשמור החוקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר: רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצוות, שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים, את כבודו ואת

32. לדעת הרמב"ן זו אחת ממצוות הלא תעשה שהרמב"ם שכח למנותן בספר המצוות שלו. הרב יצחק די ליאון בפירושו "מגילת אסתר" הסביר שהרמב"ם לא מנאה, משום שהיא כוללת את כל התורה כולה, וכוונתה שנשמור את כל מצוות התורה. ומה שכתוב והודעתם לבניך ולבני בניך, הכוונה ללמד את התורה לבנים ולא ללימוד מעמד הר סיני כפי שסבור הרמב"ן.

33. בניגוד לרש"י, שפירש שהדברים אמורים על זכירת התורה וקיום מצוותיה. כך הבין הרמב"ן את רש"י, אך הרא"ם חולק על הבנתו של הרמב"ן.

גדלו ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם. ופירש הטעם, כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדו לדורות עולם, אם כן עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו.

והנה קודם שיזכיר הדברות שנאמרו שם, הזהיר במצות לא תעשה,³⁴ שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה. והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד.

הרמב"ן מוסיף ומסביר שחשיבותו של המעמד הזה הוא גם בכך שבעינינו ראינו ובאוזנינו שמענו את כל הדברים האלה, כך שאף לא אחד יוכל להכחישם או להטיל ספק באמתותם:

שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים. אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הרואות, אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקך אותו, לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקרנותו.³⁵

זהו שאמר שם (שמות יט, ט): "וגם בך יאמינו לעולם", כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בס מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם.

מעמד הר סיני הוא עמוד האמונה

דברים דומים לדברי הרמב"ן, כתב הרמב"ם באגרת תימן:

34. הרמב"ם לא מנה מצוה זו במניין מצוות הלא תעשה, והרמב"ן השיג עליו ("שכחת הלאוין" ב') ובספר "מגילת אסתר" תירץ שהרמב"ם לא מנאה משום שהיא מצווה שכוללת את כל התורה כולה.

35. וכן כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ח): "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף... ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה משה לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם', מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה".

זכרו מעמד הר סיני, שצונו הקב"ה לזכרו תמיד וגם הזהירנו מלשכחו אותנו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר (דברים ה, ט-י): "רק השמר ושמר נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיידך. והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב". וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו, שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו והטענה המביאה לידי אמת. וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה כמו שגדלו הקב"ה, שנאמר (דברים ה, לב): "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וגו'". ודעו אחינו בברית הזאת ובסברה הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העדים שלא היה מקודם כמוהו, וכן לא יהיה אחריו כמוהו, והוא שתשמע אומה אחת בכללה דבור הקדוש ב"ה ושתראה כבודו עין בעין.³⁶ ודבר זה היה, שתתחזק האמונה חזק שלא ישנהו משנה, ויגיע לנו ע"י האמת כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אשורינו.

לאור דברים אלו, חוזרת שאלתנו למקומה ביתר שאת, מדוע לא פירשה התורה שחג השבועות הוא זכר למתן תורה? ומדוע אין בשמות החג רמז לכך? ואין לומר שבגלל שזכירת מעמד הר סיני היא חובה יום יומית, לא רצתה התורה להגבילה ליום אחד בשנה, שהרי גם את יציאת מצרים אנו חייבים לזכור כל ימי חיינו, ואף על פי כן ייחדה התורה שבעה ימי חג לזיכרון יציאת מצרים.

התורה העלימה את מתן תורה בגלל חטא העגל ושבירת הלוחות

האלשיך טוען שהתורה העלימה את מתן תורה בחג הזה בגלל חטא העגל ושבירת הלוחות:

והנה ראיתי שואלין, מה זה היה שבחג השבועות לא נאמר בתורה, על שום מה, כאשר נאמר בשאר המועדים? ובתפילות המועד סדרו בהן קדמונינו יום מתן תורתנו, ולמה לא נזכר טעם זה בתורה?

אמנם אין ספק שלא יבצר שהוא מתן תורה שגדול כבודו, עד שביום ההוא קנה העולם קדושה והארה שאין כמוה בעולם. עד גדר אומרם ז"ל (שבת פח:): "ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי" – שהוא גמר הבריאה, שאומרו יום הששי בה"א הידיעה, הוא לומר, שכל העולם שנברא תלוי ביום הששי של מתן תורה. והיום ההוא קיים לעד כמו שכתבנו... ואם כן כדאי הוא לקבוע עליו יום חג ה'!

36. וכן הוא ב"ספר העיקרים" (מאמר ראשון פרק כ): "ובעבור זה רצה השם יתברך שתנתן התורה על ידי משה בפרסום גדול ורבו עיון מששים רבוא, שלפי דעת חכמי הקבלה המספר הזה כולל לכל הפרצופים, ואי אפשר שימצא פרסום יותר גדול ממנו אף על פי שהיה מספרו יותר גדול".

אך אמר אלקים אם אומר להם בחדש השלישי בששה לחדש שנתני לכם התורה, חג לה'! הלא יתחמץ לבב ישראל באומרם: איך נשמח ונחוג את חג ה' אחר שעוד המלך במסיבו נהפך לאבל מחולנו ושמחה לתוגה נהפכה, בכל הרעה אשר נהייתה על תבנית שור אוכל עשב?³⁷

"תורת משה" לאלשיך הקדוש פרשת אמור פרק כג

אין עושים חג מדבר שניתן בכפייה

תשובה אחרת לשאלה נכבדה זו, ניתנה על ידי המהר"ל מפרג:

אמנם מה ששואלים בני אדם, כי אם חג השבועות הוא בשביל שנתן לנו התורה, למה כתב "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה" ולא כתב ביום מתן תורה, מאחר שעיקר היום טוב הוא בשביל התורה? אין זו שאלה כלל. כי השם יתברך נתן למועדים זמן אשר הם שמחת ישראל אשר זכו אל הטוב, כמו שאמר בחג המצות שבו יצאו ישראל מבית עבדים, וסוכות כי בסוכות הושבתי את בני ישראל... ובחג השבועות התורה שנתנה בו, נתנה מהשם יתברך, והיא לעול על ישראל, והרי אומות העולם לא היו רוצים לקבל התורה. ואף כי אנו אומרים זמן מתן תורתנו, היינו משום שקבלנו התורה בעצמנו ואמרנו נעשה ונשמע, אבל מכל מקום השם יתברך נותן התורה, היה כופה ההר עליהם שיקבלו התורה בעל כורחם, מפני שהיא עליהם לעול, ואיך יכתוב בתורה זמן מתן תורה, שנתן השם יתברך בגזרתו על האדם.³⁸

"תפארת ישראל" פרק כו

המהר"ל טוען שאין לעשות ממתן תורה חג משתי סיבות:

- א. משום שהתורה ניתנה בכפייה.
- ב. משום שהיא עול כבד על ישראל. ואף על פי שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב", זה נכון ביחס לאלו שהגיעו למדרגה גבוהה של אהבת תורה ויראת שמים, אך לרוב הקהל היא גזרת מלך ועול כבד.

*

ניתן לסכם ולומר שלפנינו שתי גישות. הגישה האחת היא שחג השבועות כלל איננו זכר למתן תורה, אלא "חג הקציר" ו"חג הביכורים", והתורה כלל לא מצווה אותנו לחגוג יום לציון מתן תורה. הגישה השנייה היא שחג השבועות הוא אמנם זכר למתן תורה, אלא שהתורה נמנעה מלהזכיר זאת.

37. הרב נבנצל הוסיף שהתורה לא רצתה לפרסם ולהודיע שיום זה הוא יום מתן תורה, משום שלוחות ראשונים נשברו בגלל שניתנו בפרהסיא ובקולות וברקים, ואילו לוחות שניים שניתנו בצנעא נשתמרו, ולכן אנו משתדלים להצניע מעתה והלאה את יום קבלת התורה המתחדשת מידי שנה בשנה, כדי שלא תשלוט בו עין הרע.

38. כדברי המשנה והגמרא בברכות (לג ע"ב) שהאומר על קן צפור יגיעו רחמיה משתקין אותו מפני שעושה מדותיו רחמים ואינם אלא גזרות.

למה סופרים ספירת העומר?

נדמה שהתשובה לשאלה אם חג השבועות הוא חג חקלאי בעיקרו או חג מתן תורה, תלויה בשאלה על מה ולמה אנו סופרים ספירת העומר, שבה כבר דנו בהרחבה בפרק על ספירת העומר. להבהרת והמחשת הדברים נצטט שוב את דברי הערוך השולחן שהסביר נקודה זו בצורה ברורה ומאירה:

רוב הפוסקים הסכימו דספירה בזמן הזה אינו אלא דרבנן, שהרי עכשיו ליכא עומר והספירה שבתורה הוא למנות מן קרבן עומר עד קרבן שתי הלחם, ועכשיו לא שייך זה (ר"ן שם). וכן משמע במנחות (סו א) שאומר: "אמימר מני יומי ולא מני שבועי, אמר זכר למקדש הוא". ופרש רש"י: "האי מניינא דהשתא לאו חובה הוא דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש הלכך ביומי סגיי".³⁹

אבל לא כן דעת הרמב"ם בפ"ז מתמידין דין כב ... הרי שכתב שהיא מצוות עשה בכל מקום ובכל זמן... ואף על גב דעתה אין קרבן, יש לומר דעיקר הספירה הוא למתן תורה, כמו שמנו ישראל מקודם לפי המדרש שהבאנו. אך הקב"ה צוה להביא קרבנות בתחילת המניין מעומר שעורים ובסופו מחטים, להורות דבלתי התורה אנחנו כבהמות נדמה שמאכלן שעורים, כמו שאמרו בסוטה שקרבן סוטה הוא מן השעורים, היא עשתה מעשי בהמה לפיכך קרבנה מאכל בהמה. וכשקבלו ישראל התורה הוי דמות אדם להנה, ולכן קרבנם מן החטים מאכל אדם, ולכן צותה התורה למנות לקרבן, אבל עיקר הכוונה הוא למתן תורה, ולכן המצוה גם בזמן הזה.

"ערוך השולחן" סימן תפט, ב-ג

נמצאנו אומרים ששתי שיטות לפנינו. שיטת הר"ן וחבריו הראשונים שספירת העומר היא זכר למקדש, תחילתה בהנפת העומר וקיצה בהקרבת שתי הלחם, וכיום שאין עומר ואין שתי הלחם היא נוהגת מדרבנן בלבד. ושיטת הרמב"ם והחינוך שהספירה היא לתורה ולכן היא נוהגת גם כיום מהתורה. מייצגה ומסבירה הנאמן של שיטת הרמב"ם בעניין הספירה הוא בעל "החינוך". נביא את דבריו הברורים בעניין זה:

משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב [ירמיהו לג, כה]: "אם לא בריתי יומם ולילה" וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה [שמות ג', יב]: "זוהי לך האות כי אנכי

³⁹. והקשה הרב בנצל: אם כן גם חג השבועות הוא רק זכר למקדש? שהרי כל החג בא לציין את סיום הספירה לעומר והבאת שתי הלחם. וענה הרב שמכאן ראייה שספירה מדרבנן מהני לדאורייתא. ואולי בגלל זה דחה משה רבנו את מתן תורה ביום אחד כדי להראות שדחייה מדרבנן מהני לדאורייתא. ואולי זו כוונת המגן אברהם שיום החמישים ואחד בא לרמוז על יום טוב שני שנקבע על ידי חכמים והוא מוכיח שיש לחכמים כוח לתקן ולפרש את התורה.

שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלוהים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי התפל עושיין אות לעולם אל העיקר.

ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המניין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא.

"חינוך" מצוה ש⁴⁰

נדמה שבלי דברי החינוך על ספירת העומר, המסביר כי הספירה מעידה על הכיסופים הגדולים למתן תורה ועל ההכנות הרוחניות לקראתה, ועל העלייה ההדרגתית היום יומית בשלבי הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ועל המעבר ממצב של בהמה (עומר שעורים) עד מעמד של אדם (מנחת חטים חדשה) – קשה להבין את מהותה של מצוות ספירת העומר. וכי בשביל לדעת אימתי להביא את קרבן שתי הלחם או אימתי חל חג הקציר, יש צורך בספירה פעילה יום יומית? על כורחנו אנו אומרים שחג השבועות הוא חג מתן תורה, והוא עיקרו וליבו של היום והוא תכלית הספירה, וכל שאר המצוות הנלוות לו באות להשלים, לגוון ולהעצים את תוקפו של יום זה.

40. וכן דעת בעל "שבולי הלקט" (הערוגה השמינית רלו), וכן דעת רבנו ישעיה ורבי בנימין שהובאו בשבולי הלקט הנ"ל. וכן דעת ראבי"ה (הובא באו"ז סי' שכט). וכן הוא בפירוש "אור החיים" כג, טו.